

۲۳۵۴۷۹۷

برنامه ریزی و مدیریت مناطق کلان شهری

دکتر رحیم سرور

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

www.ketab.ir

سروش

تهران | ۱۴۰۰

شماره ترتیب انتشار: ۱۸۹۶

| سرشناسه: سرور، رحیم، ۱۳۴۸ - |
 | عنوان و نام پدیدآور: برنامه‌ریزی و مدیریت مناطق کلان شهری: با تأکید بر مدیریت یکپارچه حریم منطقه کلان
 | شهری تهران/تألیف رحیم سرور؛ ویراستار علمی علیرضا جاوید. |
 | مشخصات نشر: تهران: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، انتشارات سروش، ۱۴۰۰. |
 | مشخصات ظاهری: ۶۰۰ ص. |
 | فروست: سروش؛ شماره ترتیب انتشار ۱۸۹۶. شابک: ۷-۱۹۰۵-۱۲-۹۶۴-۹۷۸ |
 | وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا |
 | یادداشت: کتاب حاضر اولین بار با عنوان «مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی و مدیریت حریم مناطق کلان شهری با
 | نگاهی به مدیریت حریم منطقه کلان شهری تهران» توسط انتشارات سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران،
 | موسسه نشر شهر در سال ۱۳۹۸ فیبا گرفته است. |
 | عنوان دیگر: مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی و مدیریت حریم مناطق کلان شهری با نگاهی به مدیریت حریم منطقه کلان
 | شهری تهران |
 | موضوع: شهرها و شهرستان‌ها--ایران--تهران--حریم | موضوع: شهرسازی--ایران--تهران--طرح و برنامه‌ریزی
 | شناسه افزوده: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، انتشارات سروش |
 | رده‌بندی کنگره: HT۱۴۷ |
 | رده‌بندی دیویی: ۳۰۷/۷۶۰۹۵۵۱۲۲۲۲ |
 | شماره کتابشناسی ملی: ۸۶۵۴۰۴۰ | اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا |

www.ketab.ir

سروش
 انتشارات صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران

| برنامه‌ریزی و مدیریت مناطق کلان شهری |

| نویسنده: دکتر رحیم سرور (عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات) |
 | ویراستار: علیرضا جاوید | صفحه‌آرا: فاطمه‌زها مذهب | طراح جلد: المیرا منوچهری |
 | چاپ اول: ۱۴۰۰ | قیمت: ۱,۳۰۰,۰۰۰ ریال | شابک: ۷-۱۹۰۵-۱۲-۹۶۴-۹۷۸ |
 | این کتاب در پانصد نسخه در چاپخانه انتشارات سروش لیتوگرافی، چاپ و صحافی شد. |
 | تهران، خیابان استاد شهید مطهری، تقاطع خیابان شهید دکتر مفتاح، ساختمان سروش |
 | مرکز پخش: ۸۸۳۱۰۶۱۰ ۶۶۴۹۳۶۲۲ سامانه پیامکی: ۳۰۰۵۳۵۶ |
 | همه حقوق محفوظ است. | www.soroushpublish.com |

عنوان

مقدمه

صفحه

فصل اول: تعاریف و کلیات..... ۱

مقدمه..... ۱

۱-۱- چستی حریم..... ۳

۱-۱-۱- تعریف حریم..... ۳

۱-۱-۲- تعریف حریم در حقوق..... ۴

۱-۱-۳- حریم در قوانین مرتبط..... ۵

۱-۲- الگوهای تعیین محدوده و حریم‌های شهری..... ۸

۱-۳- حریم و محدوده شهر از دیدگاه قانون..... ۸

۱-۳-۱- تعریف حریم شهر..... ۸

۱-۳-۲- محدوده شهر..... ۹

۱-۳-۳- محدوده روستا..... ۱۰

۱-۳-۴- آخرین مصوبه شورای عالی در زمینه تعریف حریم و کاربری‌های آن..... ۱۰

۱-۳-۵- جاپای شهر..... ۱۷

۱-۴- اهمیت حریم برای شهرها و کلان‌شهرها..... ۱۷

۱-۵- ابعاد مسائل حریم مناطق کلان‌شهری..... ۱۸

۱-۶- کارکرد اجتماعی- فضایی حریم شهر..... ۲۰

۱-۷- نظارت بر حریم شهر..... ۲۱

۱-۷-۱- ضوابط تعیین خط حریم شهر..... ۲۳

۱-۷-۲- مرجع رسیدگی به تخلفات ساختمانی در حریم..... ۲۴

۸-۱- گونه‌شناسی مفاهیم حریم	۲۵
۹-۱- سیاست‌های تنظیم‌کننده محدوده و حریم در شهرها	۳۰
۱۰-۱- حریم پهنه‌ای با ماهیت اجتماعی- فضایی	۳۲
۱۱-۱- حریم و رانت زمین	۳۳
۱۲-۱- حریم و رابطه مرکز- پیرامون	۳۵
۱۳-۱- حریم و انتقال نابرابر مازاد تولید و درآمد	۳۶
۱۳-۱-۱- حریم و گسترش مرز شهرها	۳۸
۱۳-۱-۲- حریم و سکونتگاه‌های روستایی	۳۹
۱۳-۱-۳- حریم و گسترش کالبدی- فضایی شهرهای بزرگ	۴۰
۱۳-۱-۴- حریم و اسکان غیررسمی	۴۲
۱۳-۱-۵- حریم و سکونت‌های حومه‌ای	۴۴
۱۴-۱- حریم، فرصت و تهدید	۴۵
۱۵-۱- حریم و توسعه بی‌رویه شهرها	۴۶
۱۶-۱- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۴۸
فصل دوم: نگاهی به نظریه‌های برنامه‌ریزی و مدیریت مناطق کلان‌شهری و حریم	۵۱
مقدمه	۵۲
۱-۲- نظریه زیست‌منطقه و توسعه پایدار	۵۴
۲-۲- نظریه باغ‌شهرها	۵۵
۳-۲- نظریه برنامه‌ریزی ارتباطی	۵۵
۴-۲- نظریه نهادگرایی	۵۶
۵-۲- نظریه سیاست‌گذاری در بخش عمومی و انگاشت یکپارچگی	۶۰
۱-۵-۲- سیاست و سیاست‌گذاری در بخش عمومی و در شهرها	۶۰
۲-۵-۲- سیاست‌گذاری بخش عمومی و نظریه پیچیدگی	۶۱
۳-۵-۲- یکپارچگی سیاست‌گذاری در مناطق کلان‌شهری	۶۳
۶-۲- نظریه اقتصاد سیاسی فضا و حریم	۶۶

۶۶	۲-۶-۱- برداشت کلی از اقتصاد سیاسی
۶۸	۲-۶-۲- اقتصاد سیاسی حریم
۷۰	۲-۷-۷- نظریه پراکنش شهری در اثر رشد افقی شهر
۷۳	۲-۷-۱- فرآیندهای زمانی رشد و پراکنش شهری
۷۴	۲-۷-۲- پیامدهای الگوی پراکنش شهری
۷۸	۲-۷-۳- علل پراکنش شهری
۸۳	۲-۸- نظریه تعارض در هاله شهری در عصر دگرگونی
۸۶	۲-۹- نظریه تحول سازمان فضایی مناطق کلان‌شهری
۸۹	۲-۹-۱- فرآیند تغییر شهرنشینی و شکل‌گیری مناطق کلان‌شهری
۹۳	۲-۹-۲- نظریه اسکان غیررسمی، سکونتگاه‌های خودرو پیرامونی
۱۰۱	۲-۱۰- نظریه بازی و مدیریت مناطق کلان‌شهری
۱۰۶	۲-۱۱- دیدگاه‌های اخیر در مدیریت کلان‌شهری
۱۰۶	۲-۱۱-۱- حکمروایی خوب شهری
۱۱۳	۲-۱۱-۲- حکمروایی توسعه فضایی
۱۱۵	۲-۱۱-۲-۱- ابعاد اصلی حکمروایی قلمرویی
۱۱۵	۲-۱۱-۲-۲- شاخص‌های حکمروایی قلمرویی
۱۱۸	۲-۱۱-۳- الگوی فراحکمروایی و نظریه‌های وابسته
۱۱۸	۲-۱۱-۳-۱- رویکردهای نظری فراحکمروایی
۱۱۹	۲-۱۱-۳-۲- نظریه وابستگی متقابل
۱۲۰	۲-۱۱-۳-۳- نظریه قابلیت حکمروایی
۱۲۱	۲-۱۱-۳-۴- نظریه یکپارچگی
۱۲۲	۲-۱۱-۳-۵- نظریه ذهنیت حکمروایی
۱۲۴	۲-۱۱-۳-۶- بحث و جمع‌بندی
۱۲۶	۲-۱۲- حکومت هم‌پیوند/ یکپارچه‌سازی سیاستی
۱۲۷	۲-۱۲-۱- مفاهیم اصلی
۱۲۸	۲-۱۲-۱-۱- هماهنگی

۲-۱-۱۲-۲- مدیریت بین‌حکومتی.....	۱۲۸
۲-۱-۱۲-۳- حکومت کل‌نگر.....	۱۲۹
۲-۱-۱۲-۴- تشریک‌مساعی/همیاری.....	۱۲۹
۲-۱-۱۲-۵- شبکه‌های سیاستی و مدیریت شبکه‌ای.....	۱۲۹
۲-۱۲-۲- یکپارچه‌سازی سیاستی.....	۱۳۰
۲-۱۲-۳- جایگاه سیاست‌گذاری یکپارچه برای حریم.....	۱۳۹
۲-۱۳- منطقه‌گرایی نوین.....	۱۴۱
۲-۱۳-۱- ظرفیت‌های نظریه منطقه‌گرایی نوین.....	۱۴۵
۲-۱۳-۲- وضعیت و ضرورت رویکرد منطقه‌گرایی نوین در ساماندهی منطقه	
کلان‌شهری تهران.....	۱۵۹
۲-۱۴- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۱۶۱
فصل سوم: تجارب جهانی مدیریت یکپارچه حریم در مناطق کلان‌شهری.....	۱۶۸
مقدمه.....	۱۶۸
۳-۱- معرفی نمونه‌های رایج حریم در سایر کشورها.....	۱۶۹
۳-۱-۱- کمربند سبز.....	۱۷۰
۳-۱-۲- محدوده اعمال قدرت فرا-مرزی (ETJ).....	۱۷۴
۳-۱-۳- توسعه پایدار حاشیه‌های شهری (SURF) در اتحادیه اروپا.....	۱۷۵
۳-۲- تجارب جهانی برنامه‌ریزی شهری و مدیریت نواحی پیراشهری.....	۱۷۷
۳-۲-۱- توانمندسازی اجتماعات محلی در نواحی پیراشهری کلمبو؛ سریلانکا.....	۱۷۷
۳-۲-۱-۱- شناخت بافت دوقطبی شهری-روستایی در سریلانکا.....	۱۷۷
۳-۲-۱-۲- تحولات نواحی پیراشهری، سیاست‌ها و نیروهای اجتماعی.....	۱۷۸
۳-۲-۱-۳- مدیریت محیط‌زیست محلی: رویکردی برای مدیریت نواحی پیراشهری	
کلمبو.....	۱۸۰
۳-۲-۱-۴- تسهیل تحولات شهری-روستایی.....	۱۸۱
۳-۲-۱-۵- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۱۸۳

۲-۲-۳- برنامه اقدام مشارکتی در نواحی پیراشهری: تجربه دو شهر هوپلی- دروادی:	
هند.....	۱۸۵
۱-۲-۲-۳- مقدمه و زمینه.....	۱۸۵
۲-۲-۲-۳- مؤسسات شریک.....	۱۸۵
۳-۲-۲-۳- ویژگی های روستاهای منتخب.....	۱۸۶
۴-۲-۲-۳- عناصر فرآیند برنامه ریزی اقدامات مشارکتی.....	۱۸۶
۵-۲-۲-۳- درس های آموخته شده.....	۱۸۹
۳-۲-۳- خلاصه ای از تجربیات نظام برنامه ریزی شهری در اسپانیا.....	۱۹۱
۱-۳-۲-۳- مقدمه و کلیات.....	۱۹۱
۲-۳-۲-۳- سابقه برنامه ریزی در اسپانیا.....	۱۹۲
۳-۳-۲-۳- توصیف برنامه ریزی شهری در اسپانیا.....	۱۹۳
۴-۳-۲-۳- برنامه ریزی در سطح ملی و ابزارهای آن.....	۱۹۴
۵-۳-۲-۳- برنامه ریزی در سطح منطقه ای و ابزارهای آن.....	۱۹۵
۶-۳-۲-۳- برنامه ریزی در سطح محلی و ابزارهای آن.....	۱۹۷
۷-۳-۲-۳- نقش مشارکت در طرح های محلی.....	۲۰۰
۸-۳-۲-۳- بررسی وظایف و اختیارات سطوح محلی در اسپانیا.....	۲۰۰
۹-۳-۲-۳- منابع تأمین مالی شهرداری ها.....	۲۰۱
۱۰-۳-۲-۳- مراحل تصویب طرح ها در اسپانیا.....	۲۰۱
۱۱-۳-۲-۳- قوانین جدید مطرح شده در خصوص برنامه ریزی شهری.....	۲۰۲
۱۲-۳-۲-۳- جمع بندی و نتیجه گیری.....	۲۰۳
۴-۲-۳- مدل های تصرف نواحی پیراشهری: اقدام برای باغ شهر یکپارچه، موریسیا، اسپانیا.....	۲۰۴
۱-۴-۲-۳- مقدمه و کلیات.....	۲۰۴
۲-۴-۲-۳- پنجاه سال تغییر و تحولات در موریسیا.....	۲۰۵
۳-۴-۲-۳- جمع بندی و نتیجه گیری.....	۲۰۷
۳-۳- خلاصه ای از وضعیت مدیریت حریم در برخی کلان شهرهای دنیا.....	۲۰۸

۳-۳-۱- لندن، انگلستان.....	۲۰۸
۳-۳-۲- سنول، کره جنوبی.....	۲۱۰
۳-۳-۴- محدوده اعمال قدرت فرامرزی دالاس، ایالات متحده آمریکا.....	۲۱۲
۳-۳-۵- پکن، چین.....	۲۱۳
۳-۳-۶- پاریس، فرانسه.....	۲۱۴
۳-۳-۷- بنگلور، هندوستان.....	۲۱۶
۳-۳-۸- اونتاریو، کانادا.....	۲۱۷
۳-۳-۹- کمر بند سبز فرانکفورت، آلمان.....	۲۱۹
۳-۳-۱۰- کمر بند سبز سانوپائولو، برزیل.....	۲۲۰
۳-۳-۱۱- حائل های سبز ملبورن، استرالیا.....	۲۲۱
۳-۳-۱۲- برنامه شهرهای پایدار (SCP).....	۲۲۳
۳-۳-۱۲-۱- اهداف و فعالیت های برنامه شهرهای پایدار.....	۲۲۳
۳-۳-۱۲-۲- درس هایی برای مدیریت نواحی پیراشهری.....	۲۲۸
۳-۳-۱۳- برنامه بهبود محیط زیست کلان شهری (MEIP).....	۲۲۹
۳-۳-۱۳-۱- اقدامات و اهداف MEIP.....	۲۲۹
۳-۳-۱۳-۲- درس هایی برای نواحی پیراشهری.....	۲۳۳
۳-۴-۱- مطالعات موردی تحول روابط شهری- روستایی و عناصر نظری نوین.....	۲۳۵
۳-۴-۱-۱- بانکوک، جاکارتا، سانتیاگو.....	۲۳۵
۳-۴-۲- جابوتابک یا منطقه کلان شهری جاکارتا.....	۲۳۸
۳-۴-۳- سواحل جنوب شرقی چین.....	۲۳۹
۳-۴-۳-۱- نتایج.....	۲۴۳
۳-۵- جمع بندی.....	۲۴۵
۳-۶- ماهیت دولت ها و نظام مدیریت حریم.....	۲۵۳
۳-۷- درس های تجارب جهانی برای مدیریت حریم مناطق کلان شهری.....	۲۵۶
فصل چهارم: تنوع موضوعات مدیریت و برنامه ریزی حریم.....	۲۶۳
۴-۱- پیراشهرنشینی: منطقه تحول در فرایندهای جهانی.....	۲۶۴

۴-۱-۱- مقدمه.....	۲۶۴
۴-۱-۲- بازتعریف پیراشهرنشینی.....	۲۶۵
۴-۱-۳- محرک‌های توسعه پیراشهری.....	۲۶۶
۴-۱-۴- تفاوت‌های جهانی.....	۲۶۸
۴-۱-۵- چه مواردی در خطر است؟.....	۲۷۲
۴-۲- پویایی حریم شهری، پیامدهای اجتماعی- زیست‌محیطی و الزامات مدیریتی آن	
.....	۲۷۴
۴-۲-۱- مقدمه.....	۲۷۴
۴-۲-۲- رشد جمعیت و وضعیت شاخص‌ها.....	۲۷۵
۴-۲-۳- پیامدهای اسکان در حریم.....	۲۷۷
۴-۲-۴- فقر ساکنان حریم و تخریب محیط‌زیست.....	۲۸۰
۴-۲-۵- نتیجه‌گیری.....	۲۸۱
۴-۳- گسترش پیراشهری، تغییر معیشت و درآمد خانوار.....	۲۸۳
۴-۳-۱- مقدمه.....	۲۸۳
۴-۳-۲- گسترش شهری و توسعه حومه شهری.....	۲۸۵
۴-۳-۳- نتایج و بحث.....	۲۸۷
۴-۳-۱- پویایی جمعیت.....	۲۸۷
۴-۳-۲- اندازه زمین خانوار.....	۲۸۸
۴-۳-۳- تغییرات کاربری زمین.....	۲۸۸
۴-۳-۴- درآمد و فعالیت‌های مولد.....	۲۸۹
۴-۳-۴- عوامل اثرگذار در ارتقای معیشت و درآمد خانوارهای حریم.....	۲۹۰
۴-۳-۵- نتیجه‌گیری.....	۲۹۲
۴-۴- استفاده چندمنظوره از اراضی حریم و بهبود شاخص‌های زیستی حریم‌نشینان.....	۲۹۴
۴-۴-۱- مقدمه.....	۲۹۴
۴-۴-۲- مزارع چند کارکردی: شیوه‌های کاری جدید در نواحی پیراشهری.....	۲۹۸

۳-۴-۴- مزارع به عنوان محله های سکونت - چرا مهاجرت به حومه شهر صورت می گیرد؟	۲۹۹
۴-۴-۴- چشم انداز مفهومی از تغییرات	۳۰۰
۵-۴-۴- کارکردهای اجتماعی و کاربری زمین در نواحی پیراشهری	۳۰۲
۱-۵-۴-۴- وضعیت حرفه ای مالکان	۳۰۳
۲-۵-۴-۴- تولیدات کشاورزی	۳۰۳
۳-۵-۴-۴- انگیزه هایی برای سکونت	۳۰۴
۴-۵-۴-۴- سرمایه گذاری ها در زمینه ساختمان های انباری	۳۰۴
۵-۵-۴-۴- توسعه کاربری های اوقات فراغت	۳۰۵
۶-۴-۴- بحث و تحلیل یافته ها	۳۰۵
۷-۴-۴- نتیجه گیری	۳۰۶
۵-۴-۵- نقش اجتماعی فضاهای طبیعی حریم در صیانت و توسعه پایدار آن ها	۳۰۸
۱-۵-۴- مقدمه	۳۰۸
۲-۵-۴- نواحی مطالعه مورد	۳۰۹
۳-۵-۴- فضاهای طبیعی حریم: تعریف و گونه شناسی	۳۱۱
۴-۵-۴- کارکردهای اجتماعی فضاهای طبیعی پیرامون کلان شهرها	۳۱۲
۱-۴-۵-۴- کنترل آلاینده ها و تأمین تنفس گاه ساکنان	۳۱۲
۲-۴-۵-۴- میراث زیست محیطی و زمین شناسی	۳۱۲
۳-۴-۵-۴- تمدد اعصاب و ورزش	۳۱۳
۴-۴-۵-۴- گذران اوقات فراغت	۳۱۳
۵-۴-۵-۴- فعالیت های آموزشی	۳۱۳
۶-۴-۵-۴- مشارکت در تعادل بخشی	۳۱۴
۷-۴-۵-۴- هویت بخشی ساکنان	۳۱۴
۸-۴-۵-۴- تأثیر بر سلامت	۳۱۵
۹-۴-۵-۴- میراث فرهنگی و تاریخی	۳۱۵
۱۰-۴-۵-۴- تحقیقات علمی	۳۱۵

۳۱۶	۴-۵-۱۱- تأمین ملزومات اساسی
۳۱۶	۴-۵-۱۲- رونق بخشی گردشگری
۳۱۶	۴-۵-۱۳- تصویرسازی تجاری شرکت ها
۳۱۷	۴-۵-۱۴- پشتیبان حیات شهری
۳۱۸	۴-۵-۵- مخاطرات تهدید کننده
۳۱۹	۴-۵-۶- ارزیابی سیاست گذاری ها
۳۲۱	۴-۵-۷- راهبردها و سیاست ها، پیاده سازی حکمروایی مطلوب
۳۲۳	۴-۵-۷-۱- سیاست گذاری به نفع فضاهای طبیعی حریم
۳۲۳	۴-۵-۷-۲- تقویت تعاملات ذی مدخلان
۳۲۵	۴-۵-۷-۳- شبکه سازی ارزش های زیستی
۳۲۶	۴-۵-۷-۴- اقدامات مدیریت زمین
۳۲۶	۴-۵-۷-۵- حمایت و هماهنگی پروژه های محلی
۳۲۶	۴-۵-۷-۶- تدوین سند توسعه
۳۲۷	۴-۵-۷-۷- تلفیق کاربری ها
۳۲۷	۴-۵-۷-۸- توسعه پایدار
۳۲۸	۴-۵-۷-۹- احیای فضاهایی که رو به نابودی رفته اند
۳۲۸	۴-۵-۷-۱۰- مردم در مرکز پروژه ها
۳۲۹	۴-۵-۷-۱۱- شیوه های فرهنگی و اجتماعی جدید
۳۲۹	۴-۵-۷-۱۲- تقویت اقدامات مشارکتی
۳۳۱	۴-۵-۸- نتیجه گیری

فصل پنجم: مدیریت فرآیندهای پویای (دینامیک) فضایی- اجتماعی پیراشهرنشینی

۳۳۳	
۳۳۴	مقدمه
۳۳۶	۵-۱- دینامیک های پیراشهر
۳۳۷	۵-۱-۱- متغیرهای مستقیم توسعه شهری

۳۳۹	۲-۱-۵- تجمع‌های منطقه‌ای و ارتباطات بین شهر و روستا
۳۴۰	۳-۱-۵- دینامیک‌های جهانی- محلی و ساختاری
۳۴۴	۴-۱-۵- پیچیدگی، تحول، جهش
۳۴۵	۵-۱-۵- هدایت فضایی و پاسخ‌های سیاسی
۳۴۷	۲-۵- سناریوها و نتایج طراحی
۳۴۸	۱-۲-۵- روش و چارچوب سناریو
۳۵۲	۲-۲-۵- کاربردها و فرضیات سناریوها
۳۵۳	۳-۲-۵- نتایج طراحی سناریو
۳۵۴	۳-۵- روندهای توسعه اروپایی
۳۵۵	۴-۵- پویایی کاربری اراضی
۳۵۶	۱-۴-۵- کاهش سطح طبیعی
۳۵۷	۲-۴-۵- نوع رشد شهری
۳۵۸	۳-۴-۵- سهم سطح ساخته‌شده مناطق پیراشهری
۳۵۹	۴-۴-۵- حساس بودن انتخاب سناریو
۳۵۹	۵-۵- پیشنهادات و نتیجه‌گیری
۳۶۰	۶-۵- درس‌هایی برای مدیریت و برنامه‌ریزی حریم و پهنه‌های پیراشهری مناطق کلان‌شهری
۳۶۳	فصل ششم: راهنمای بین‌المللی برنامه‌ریزی قلمروهای پیرامونی
۳۶۴	مقدمه
۳۶۵	۱-۶- تعریف و دیدگاه
۳۶۹	۲-۶- راهنماهای بین‌المللی برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای
۳۶۹	۱-۲-۶- سیاست و حکمروایی شهری
۳۷۳	۲-۲-۶- برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای برای توسعه پایدار
۳۸۰	۳-۲-۶- مؤلفه‌های برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای
۳۸۳	۴-۲-۶- اجرا و پایش برنامه‌های شهری و ناحیه‌ای

فصل هفتم: مدیریت یکپارچه مناطق کلان شهری و حریم ۳۸۷

مقدمه ۳۸۸

۱-۷- مدیریت یکپارچه ابعاد و اهمیت آن ۳۹۰

۱-۱-۷- مدیریت ۳۹۰

۱-۲- مدیریت شهری ۳۹۱

۱-۳- مدیریت شهری به مثابه یک نظام ۳۹۴

۱-۴- اهداف مدیریت شهری ۳۹۷

۱-۵- ارکان مدیریت شهری ۳۹۷

۱-۶- وظایف مدیریت شهری ۳۹۸

۱-۷- مدیریت کلان شهری ۳۹۹

۱-۱-۷- وظایف مدیریت کلان شهری ۳۹۹

۱-۸- مدیریت یکپارچه شهری ۳۹۹

۱-۸-۱- مدیریت یکپارچه و هم افزایی ۴۰۰

۱-۸-۲- ابعاد مدیریت یکپارچه شهری ۴۰۲

۱-۸-۳- تعاریف مدیریت یکپارچه حریم ۴۰۵

۱-۸-۴- انواع یکپارچه سازی ۴۰۶

۱-۸-۵- سیاست گذاری در بخش عمومی و انگاشت یکپارچگی ۴۰۹

۱-۹- پیش شرط های ایده تشکیل مدیریت یکپارچه ۴۱۱

۱-۱۰- ابعاد ساختاری مدیریت یکپارچه ۴۱۳

۱-۱۱- ضرورت مدیریت یکپارچه حریم کلان شهرها ۴۱۶

۱-۱۲- مدیریت قلمروهای مختلف ۴۲۴

۱-۱۳- قلمرو فضایی مدیریت شهری ۴۲۵

۱-۱۴- ساختار دولت ها و نظام مدیریت حریم ۴۲۶

۱-۱۵- مدیریت بخشی، مدیریت فضایی و حریم ۴۲۷

۷-۱-۱۶- عملکرد قلمروهای عمومی در شکل‌گیری الگوهای موجود مدیریت

- کلان‌شهری ۴۲۹
- ۷-۲-۲- نهادهای سیاست‌گذار و قوانین ملاک عمل ۴۳۰
- ۷-۲-۱- حریم و وظایف سازمان‌ها ۴۳۰
- ۷-۲-۲- نهادهای و قوانین تأثیرگذار بر حریم/ نهادهای و قلمروها ۴۳۴
- ۷-۲-۳- قوانین ناظر بر مدیریت حریم ۴۴۴
- ۷-۲-۴- ضوابط تعیین خط حریم شهر ۴۴۶
- ۷-۲-۵- ضوابط و مقررات و مدیریت حریم ۴۴۷
- ۷-۲-۶- تعدد قوانین و مدیریت حریم ۴۵۰
- ۷-۲-۷- ارزیابی نهادهای و عوامل مؤثر بر حریم پایتخت ۴۵۲
- ۷-۲-۸- وجود ضوابط متعارض استقرار کاربری‌ها و توسعه ناهمگون کالبدی در سطح حریم مناطق کلان‌شهری ۴۶۱
- ۷-۲-۹- جمع‌بندی ۴۶۲
- ۷-۳-۳- تفرق‌ها، مسئله اصلی در تحقق مدیریت یکپارچه حریم مناطق کلان‌شهری ۴۶۸
- ۷-۳-۱- موضوع چیست؟ ۴۶۸
- ۷-۳-۲- اهمیت موضوع تفرق‌ها ۴۷۰
- ۷-۳-۳- انواع تفرق‌ها ۴۷۵
- ۷-۴-۴- موانع شکل‌گیری مدیریت یکپارچه صیانت و توسعه حریم ۴۸۰
- ۷-۴-۱- مسائل ناشی از قوانین و مقررات ۴۸۰
- ۷-۴-۲- مسائل ناشی از نگاه بخشی ۴۸۲
- ۷-۴-۳- مسائل ناشی از رویکرد فن‌سالارانه به موضوع توسعه ۴۸۳
- ۷-۴-۴- مسائل ناشی از رانت زمین ۴۸۴
- ۷-۴-۵- مسائل ناشی از ضعف فضای گفتمان ۴۸۴
- ۷-۴-۶- مسائل ناشی از نظام مدیریت فضایی ۴۸۵
- ۷-۴-۷- مسائل ناشی از وجود انواع تفرق‌ها ۴۸۶
- ۷-۴-۸- مسئله مهاجرت و جدایی‌گزینی اجتماعی- فضایی ۴۸۶

۴۸۸	۷-۴-۹- مسئله ناپایداری اجتماعی
۴۸۸	۷-۴-۱۰- ضعف رویکرد استراتژیک
۴۸۹	۷-۴-۱۱- عاملان برنامه‌ریزی، مسئله تداخل وظایف
۴۹۰	۷-۴-۱۲- مسائل ناشی از نظریه برنامه‌ریزی
۴۹۰	۷-۴-۱۳- مسائل ناشی از رویکرد مدیریت متمرکز
۴۹۱	۷-۴-۱۴- ضعف زمینه‌های شکل‌گیری حکومت‌های محلی
۴۹۱	۷-۴-۱۵- مسائل اجتماعی ناشی از اقتصاد سیاسی فضا
۴۹۶	۷-۴-۱۶- بازاندیشی در نظام مدیریت حریم کلان‌شهرها
۴۹۹	۷-۴-۱۷- جمع‌بندی بحث
۵۰۲	۷-۵-۱- خطوط کلی سیاست‌گذاری و مدیریت یکپارچه حریم مناطق کلان‌شهری
۵۰۲	۷-۵-۱-۱- مدیریت حریم، مدیریت مسئله‌ای بدخیم
۵۰۲	۷-۵-۱-۱- ویژگی مسئله بدخیم
۵۰۵	۷-۵-۱-۲- حل مسئله بدخیم - راهبردها
۵۰۶	۷-۵-۱-۳- رویکرد سنتی حل مسئله
۵۰۷	۷-۵-۱-۴- رویکرد غیرسنتی حل مسئله
۵۱۰	۷-۵-۲- سیاست‌های مدیریت و مهار رشد شهری
۵۱۴	۷-۵-۳- حکمروایی منطقه‌ای مبتنی بر هماهنگی، مبنای صیانت و توسعه پایدار حریم مناطق کلان‌شهری
۵۱۹	۷-۵-۴- خطوط کلی سیاست‌گذاری و مدیریت یکپارچه حریم
۵۲۳	۷-۵-۱-۱- اهداف کلان
۵۲۴	۷-۵-۲-۴- اصول هادی
۵۲۴	۷-۵-۳-۴- راهبردهای مدیریت یکپارچه حریم
۵۲۸	۷-۵-۵- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۶۰۴	منابع و مأخذ استفاده‌شده و برای مطالعه بیشتر
۶۳۰	ENGLISH REFERENCES

در حدود سال ۱۳۸۹ بود که جلسه‌ای با مدیرکل حریم شهرداری تهران داشتم و موضوع اصلی بحث، نحوه کمک به تحقق راهبردهای صیانت و مدیریت یکپارچه حریم و همچنین نحوه اجرایی ساختن طرح‌های موضوعی و موضعی مشخص‌شده در طرح جامع شهر تهران در خصوص حریم پایتخت بود و این جلسه در حکم جرعه‌ای برای ورود در یک موضوع پرحاشیه و گسترده‌ای بود که پس از قریب به ۱۱ سال هنوز کنکاش روی ابعاد و زوایای آن ادامه داشته و جالب اینجاست که فکر می‌کنم حق مطلب بسیار بیشتر از آن چیزی است که در این یازده سال کار مداوم، بدان رسیده‌ام. واقعیت این است بیش از هر زمان دیگری توسعه کلان‌شهرهای کشور به نحوه برنامه‌ریزی و مدیریت مناطق و پهنه‌های پیراشهری (حریم) آن‌ها منوط شده و به‌نوعی بدان گره خورده است. مسائل و مشکلات کلان‌شهرها بیش از آنکه منشأ درونی داشته باشند نتیجه استقرار میلیون‌ها نفر جمعیت و هزاران کانون فعالیتی پیرامون آن‌هاست که در غیاب مدیریت یکپارچه و رویکرد فرابخشی و فراشهری به کانون‌های بازتولیدکننده مسائل اقتصادی و اجتماعی در اشکال مختلف از تولید سفر گرفته تا فقر و نابرابری اجتماعی و آشفتنگی فضایی و بصری تبدیل شده‌اند و گذر به رویکرد مجموعه شهری یا یکپارچه شهری - منطقه در کنار تقویت و یکپارچه‌سازی رویه‌های سیاست‌گذاری و مداخله‌ای و تقویت مدیریت محلی به امری انتخابی که به یک موضوع ضروری تبدیل شده است. موضوع یا مسئله حریم و نحوه برنامه‌ریزی و مدیریت آن موضوع شهرداری یا استانداری نیست، بلکه وجود و حفظ ارزش‌های زیستی آن، اساس زندگی نسل کنونی و نسل‌های آینده است. اغلب کلان‌شهرهای کشور نظیر تبریز، مشهد، اصفهان همچون تهران در این مدت به نهایت ظرفیت جمعیتی و کالبدی خویش رسیده‌اند و انتقال خواسته و ناخواسته بخشی از کاربری‌ها به پهنه پیرامونی آن‌ها مسئله‌ای است که نمی‌تواند در غیاب مدیریت یکپارچه و بدون سندی راهبردی عملی شود. سند سیاستی که تمامی ذی‌مدخلان روی آن به توافق رسیده باشند و مبنایی باشد برای فرانگری و دوری جستن از بخشی‌نگری، چراکه قسمت مهمی از چالش‌های کنونی کلان‌شهرها و از جمله شهر تهران و حریم آن، نتیجه اعمال رویکردهای بخشی در طول ۵۰ سال اخیر بوده است و قطعاً این نوع نگاه نمی‌تواند متضمن صیانت و توسعه فراگیر آن در ابعاد مختلف فضایی، زیرساختی، اجتماعی و اقتصادی باشد. حریم یک مسئله صرفاً کالبدی نیست که بشود با یک طرح منطقه‌بندی کاربری اراضی و اعمال یک‌سری ضوابط و مقررات به کنترل آن پرداخت؛ حریم یک وجه اجتماعی و اقتصادی عظیم یافته است. حریم منطقه شهری تهران محل سکونت قریب به ۱۶ میلیون نفر جمعیت است. کانون‌هایی که خاستگاه حاشیه‌ای داشته و به‌مرور در فضاهای به‌اصطلاح رسمی شهری ادغام شده‌اند. حریم کلان‌شهرها و پایتخت تاکنون محلی بوده برای دست‌اندازی زمین‌خواران و هجوم فقرا و حتی برخی از سازمان‌های رسمی در قالب تعاونی‌ها که بدون کمترین هماهنگی زمینه‌های تفرق فضایی-مدیریتی را در آن رقم زده‌اند و قطعاً چنین

نگاهی نمی‌تواند تداوم داشته باشد و به فرض تداوم، در تضاد کامل با روند توسعه منطقه- شهری تهران و تخریب‌کننده بسترهای زیستی- تمدنی آن خواهد بود.

بر اساس مطالعات اداره کل حریم، بیش از ۲۴ سازمان و نهاد به‌نوعی در پهنه حریم، سیاست‌گذاری و مداخله می‌کنند و از طرفی بر اساس آینده‌نگری‌های جمعیتی، قریب به ۴ میلیون نفر دیگر تا حدود سال ۱۴۰۵ به جمعیت این پهنه اضافه خواهد شد. این در شرایطی است که هم‌اکنون پهنه حریم با انواع چالش‌ها مواجه بوده که به‌مراتب از مشکلات شهر تهران فراتر هستند. تعرض به اراضی با قابلیت‌های زیست‌محیطی، کوه‌خواری، تقلیل شأنیت فضاهای جنوبی، گسترش اسکان‌های غیررسمی، تصرف‌های عدوانی و صدور مجوزهای موردی با نگاه جزیره‌ای، بخشی از چالش‌هایی هستند که هرگز و یک لحظه نمی‌توان نسبت به روند آن‌ها بی‌تفاوت ماند و جالب اینکه طرح‌های متعدد تهیه‌شده برای آن چندان قابلیت اجرایی پیدا نکرده‌اند و اغلب نشست‌ها و جلسات به بیان مشکل پرداخته‌اند تا اینکه حاوی راهکارهای عملی و متضمن اقدامات اثربخش باشند! در چنین شرایطی است که "راهبرد صیانت و توسعه پایدار" در سایه مدیریت و برنامه‌ریزی یکپارچه به عامل تعیین‌کننده در سطوح کلان تا محلی تبدیل شده است. راهبردی که اگر مورد توجه قرار نگیرد با تداوم وضع موجود در بهترین وضعیت با "آینده و سناریو فرصت از دست‌رفته" مواجه خواهیم شد؛ آینده‌ای که در آن عملاً خبری از حریم و فضاهای تنفس‌گاہی دیده نمی‌شود. البته بدیهی است که در صورت بهره‌گیری از ظرفیت‌های قانونی موجود و بهبود نظام رسانش نهادی- مدیریتی می‌توان ضمن توقف اقدامات ضدمنطقه‌گرایی، به‌مرور به بهبود روندهای اصلاحی کمک کرد. این روندهای اصلاحی در ابتدا می‌تواند از رهگذر تقویت همکاری، هماهنگی و همیاری به‌صورت رسمی و غیررسمی شکل بگیرد (موفقیت‌های کوچک با هدف کاهش سطح تعارض منافع) و سپس به‌مرور شاهد هم‌افزایی نهادی، تقویت شراکت و تصویب قوانین بستر ساز بر پایه مدیریت یکپارچه قلمرو منطقه کلان‌شهری خواهیم بود. که در این صورت می‌توان تعریف شفاف‌تری از موقعیت و نحوه صیانت و مدیریت یکپارچه حریم ارائه داد و در چنین شرایطی قطعاً ظرفیت موفقیت در تحقق هدف صیانت و توسعه پایدار آن بسیار بالا خواهد بود.

هدف اصلی این کتاب ارائه یک‌سری اصول و معرفی برخی متغیرهای مهم در مدیریت یکپارچه و نحوه برنامه‌ریزی اثربخش پهنه‌های فرامرزی و حریم کلان‌شهرهای کشور است. با عنایت به گستره بسیار وسیع مباحث از حیث قانونی، نظریه‌ای، اقتصادی و اجتماعی، موضوعات مطروحه در این کتاب می‌تواند در حکم مقدمه‌ای برای ورود به بحث بوده و امید است در آینده توسط سایر دوستان تکمیل شود.

رحیم سرور، استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری،

هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران